ТЕАТР

«БАҒЛАРДАН ҜӘЛӘН СӘС»

Һәмишә олдуғу кими, И. Әфәндијевин бу пјесиндә дә садә, лакин ишыглы бир сурәт вар: Ширин киши. О, вахтсыз чөкән гара булудлары үфүгдән дағыдыр вә бағларын «булудсуз сәмасы» кешијиндә дурур. Әслиндә «бағлардан кәлән сәс» елә Ширин гочанын сәсидир.

Бу булудлардан Ваһидин —совхоз директорунун һәлә хәбәри јохдур. О, өзүнү намуслу бир аилә вә идарә башчысы сајараг мәмнун вә хошбәхтдир. Ики јубилеји ејни вахтда гејд етмәјә һазырлашыр: аилә һәјатынын вә уғурлу әмәк фәалијјәтинин илдөнүмүнү. Лакин һадисәләрин бүтүн сонраки кедиши көстәрир ки, Ваһидин һәр ики сәадәти бир хәјал имиш.

Планы «чыр шәфтәлиләрин», аилә һәјатыны исә «чыр мәһәббәтин» һесабына тә'мин етмәк олмаз—бүтүнлүкдә ичтимаи-мә'нәви һәјатымызда кејфијјәт амилинә доғру дөнүшүн әсас әламәтини ифадә едән бу фикир тамашада да идеја-бәдии лејтмотивин әсасында дурур.

Әхлаги тәмизлик мәишәтдә дә, ичтимаи һәјатда да ејни дәрәчәдә ваҹибдир. Јалныз бу аһәнкә ҹаваб верән шәхсијјәтин сәадәти бир һәгигәтдир. Пјесдә һәр кәсин хошбәхтлијини һәмин ме'јарын сынағындан кечәрәк тәсдиг, јахуд да инкар олунур. Виҹдан мәс'улијјәти, әхлаги идеаллар үчүн мә'нәви ҹавабдеһлик тамаһа, мәнфәәтпәрәстлијә, сахтакарлыға, мешшанлыға гаршы гојулур.

Јалныз фәрди мәнафедән уҹада дурмағ инсаны јүксәлдир. Тамашада бу бәдии нијјәти билаваситә ифадә едән Камандар вә Фәрәһ сурәтләридир. Тәсадүфи дејил ки, онларын мөвгеји Ширин киши илә дәрһал бирләшир. Һәр үчү бағларын кешијиндә дајаныр вә Һәтәм—Губуш психолоҝијасына гаршы чыхыр. Чүнки Фәрәһкил билирләр ки, бу «гурумуш адамлар» да бағлардакы гурумуш ағаҹлар кимидир. Әввәлҹә Губушдан вә Һәтәмдән башламаг, илк новбәдә бунлары «алаг етмәк» лазымдыр. Мәһз бунлар әтрафын саф һавасыны позур, бағларын мүгәддәслијинә хәјанәт едирләр.

Ҹәмијјәтин «чырлашмыш, хәстә мејвәләри» сырасына Күлчан да дахилдир. Әлбәттә, Губуш, Һәтәм вә Күлчан бир-бириндән фәргли, фәрди сурәтләрдир. Бир еһтирас кими тамаһкарлығын вә нәфсин психолоҝи шәрһи үчүн үч мүхтәлиф аҹары тамаша мүәллифләри бу үч сурәтин тимсалында ахтарырлар.

Ваһид тамашада бу мүхтәлиф хәтләрин бирләшиб кәсишдији образдыр. Лакин биз ону һәм дә тамашанын әсас «өзүлү вә дајаг нөгтәси» һесаб етмәјә чәтинлик чәкирик. Конфликтин драматик һәлли просесиндә онун иштиракы зәифдир. Бүтүн тамаша боју, о, сөзлә, Һәтәм, Губуш вә Күлчан исә «ишлә» мәшғулдур. Бағларын вә инсанларын мүгәддәс әхлағына хәјанәт едәнләрә гаршы ән фәал, ән мүбариз мөвгеји Ваһид ифадә етмир. Тәсадүфи дејил ки, образын өзү кими бу образы јарадан актјор Ҹ. Рзајев дә бир сыра драматик сәһнәләрдә күчсүз вә көмәксиз көрүнүр.

Бәс елә исә јекнәсәглик, адилик вә мешшанлыг әлејһинә һәјәҹаны сәһнәдә ким галдырыр? Шүбһәсиз, Ширинин, Камандарын, Фәрәһин тәмсил етдији ҹәбһә. Мешшанлыг илә бу ҹәбһә арасындакы зиддијјәти әсас конфликт кими өн плана чәкмәкдә гурулушчу режиссор Тофиг Казымов һаглы һәрәкәт етмишдир.

Ваһидлә Күлчанын аилә драмы да сафлыг илә сахтакарлыг арасындакы әхлаги конфликтин конкрет тәзаһүрләриндән биридир.

«Хәјанәт» сөзү Күлчанын Ваһидә вә Камандара мүнасибәтинин мәзмунуну там вә ахыра гәдәр ифадә едә билмир. Нә әринә, нә дә сәнәтинә үрәкдән бағланмадан јашамагла әслиндә о, өзүнә дә, аиләсинә дә чохдан хәјанәт етмишдир. Камандарын —Камал Худавердијевин кәлиши илә бу «хәјанәт» јалныз дәрк олунур вә үзә чыхыр. Јә'ни Камандара мүнасибәтинин ишығында онун Ваһидә мүнасибәтинин сахталығы көрүнүр, вәссалам. Ваһидин итирдији сахта аилә сәадәти, газандығы, дәрк етдији исә аҹы, лакин реал бир һәгигәт олур...

Сәадәт ахтарышы — һәмишә һәгигәт ахтарышы, шәхсијјәт ахтарышы демәкдир. Мә'нәви тамлыға, ичтимаи вә шәхси хошбәхтлијин бүтөвлүјүнә апаран јола Ваһид јалныз инди гәдәм гојмушдур. Одур ки, мәһз бу бахымдан тамашадакы сон сәһнә—никбин вә күтләви бир шәнлијин фонунда артыг адам кими тәк-тәнһа көрүнән Ваһид финалы өзүнү доғрулда билмир.

Күлчан — Шәфигә Мәммәдова јалныз Ваһидә јох, һамыја гаршы лагејддир. Романтиканы совхоз бағларынын көзәллијиндә јох, «әнтиг» әшјалар музејиндә ахтарыр, башгаларына «робот» дејә нифрәт бәслəдији һалда, өзүнү дә мәһз еһтирасларын идарә етдији әсил робот кими апарыр. Форма вә мәзмунча даһа «мүасир» олан белә бир мешшанлығы — «интеллектуал егоизмин» әламәтләрини Ш. Мәммәдова булудсуз бағларын тәмсил етдији әхлаға гаршы бир хәјанәт кими дә мә'наландыра вә үмумиләшдирә билир. Ону да гејд едәк ки, дөфәләрлә тәкрар олунан «гылынҹ вурушлары» епизодларыны сәһнәјә кәтирмәјин формасы тапылмадығындан о, тамашаја хәләл кәтирир.

Сәһнәдә реалист психолоҝи принсипин гәләбәсини гүввәтләндирән мараглы образлардан бирини актјор Лүтфи Мәммәдбәјов јарадыр. О, өз гәһрәманыны «ифша етмәклә» јох, ону јаратмагла, «олдуғу кими» көстәрмәклә мәшғулдур. Ири планда иҹра олунан вә дигтәтлә сечилән уғурлу позалар актјорун јох, образын өзүнүн һәјати позаларыдыр. «Мән дә Һәтәмәм ha!» — бу кизли, дахили һәдәни актјорун һәрәкәт вә әдаларындан да охумаг чәтин дејил. Јалан вә'дләри, сахтакарлығы өзүнә «рәһбәрлик» вә «тәшкилатчылыг» үсулу кими сечән Һәтәм рәсми сәнәдләрдә рүсвај едилән түфејлинин вә карјеристин сәҹијјәви нүмунәсидир.

Ҹидди Һәтәм вә комик Губад (Илһам Әһмәдов), икиси дә «бир безин гырағыдыр». «Мәһв олмуш күндәликләр»-дә лал мүгәввaја бәнзәјән вә сәһнәјә кабус шәклиндә чыхарылан бу таныш типин драматик инкишафыны комик планда дүшүнәркән режиссор вә актјор сәһв етмәмишләр. Илһам Әһмәдов Губады мәһз «Губуш» кими ојнајыр. Бу комизми јалныз сәтһилијин вә сәфеһлијин әламәти кими дүшүнмәк доғру олмаз. Тәсадүфи дејил ки, һәтта «чохбилмиш» Һәтәмә дә ахырда о кәләк кәлир.

Бүтүн тамашада булудсуз бағларын саф вә тәмиз иглими һакимдир. Бу иглим мусигидә (бәстәкар Емин Сабитоғлу) вә рәнкләрдә дә (рәссам Солмаз Һагвердијева) һисс олунур. Никбин вә саф рәнкләр тамаһын вә нәфсин чиркли вә гара еһтирасларына үсјаны, е'тиразы ифадә едир. Бағларын шаирана сакитлији вә ишыглы јашыллығы фонунда ики гара көлкә—Губуш вә Һәтәм әлбәјаха оларкән мүһитлә көлкәләр арасындакы зиддијјәт хүсусилә габарыг көрүнүр.

Лакин бәдии тәртибатда зәиф ҹәһәтләр дә вардыр. Декорлар бир гәдәр јекрәнк тә'сир бағышлајыр.

Ајрылыгда фәрдин мә'нәви зәнкинлији проблеми һәмишә коммунист тәрбијәсинин әсас вәзифәси олараг галыр. Анҹаг һәр һансы «микромүһитин» бүтүнлүкдә социалист ҹәмијјәтимизин мигјас вә үфүгләри илә әлагәси мүасир театры инди даһа чох мараглandырыр. Ҹәмијјәтдә баш верән елми-техники, ичтимаи вә әхлаги процессләр бу күнкү сәһнәни артыг јалныз вәһдәтдә ҹәлб едә билир. Белә бир вәһдәтә бу вә ја дикәр дәрәҹәдә наил олмуш «Бағлардан кәлән сәс» тамашасыны биз тәҹрүбәли драматургумуз Илјас Әфәндијевин вә М. Әзизбәјов адына Азәрбајҹан Дөвләт Академик Драм Театры коллективинин мүвәффәгијјәти һесаб едирик.

Јашар ГАРАЈЕВ.

ТАМАШАДАН БИР СӘҺНӘ.